

Jag klarar inte längre av att följa när politiker debatterar ekonomi

Dagens Nyheter den 12 oktober 2025

KRÖNIKA: En fråga som alltid intresserat mig är ekonomisk forsknings inflytande på ekonomisk politik. Det var huvudtemat i mina memoarer från 2021: "Mellan forskning och politik – 50 år av samhällsdebatt".

Enbart forskning kan aldrig tala om vilken politik som är lämpligast. Ekonomiskpolitiska beslut måste grundas på både värderingar och kunskap. Dessutom är osäkerheten om olika effekters storlek ofta betydande. Men politiken blir förstås bättre om den utnyttjar det vetande som finns.

Trumps politik i USA är ett skräckexempel på vad som händer när politiken frikopplas från forskningen på en rad områden, inklusive ekonomi. Till exempel strider föreställningen att tullar är välfärdshöjande mot grundläggande slutsatser i såväl teoretisk som empirisk forskning. Men även i Sverige har den ekonomiska politiken blivit allt mindre forskningsanknuten.

Den period då forskningen haft störst betydelse för vår ekonomiska politik är förmodligen 1990-talet. Den stora skattereformen 1990–91 byggde på gedigna forskningsunderlag. Både införandet av ett strikt budgetramverk och övergången till en oberoende riksbank med ett inflationsmål vägledades av forskningsinsikter om hur väl utformade institutioner kan motverka alltför kortsiktig politik.

Uppdraget till EMU-utredningen – som jag ledde – att analysera för- och nackdelar med ett inträde i valutaunionen var också ett tecken på den dåvarande politiska viljan att beakta ekonomisk forskning.

Anders Borg argumenterade under sin tid som finansminister, 2006–14, kraftfullt för en forskningsbaserad sysselsättningspolitik. Han ska ha ett erkännande för vad som tycks ha varit en genuin sådan strävan. Sedan är det en annan sak att han ansåg sig ha större förmåga än akademiska professorer att tolka forskningen – och hade svårt att hantera det när vi inte höll med.

Ekonomers åsikter är långt ifrån enhetliga. Men min bild är ändå att politiken under senare år på allt fler områden avvikit från vad jag ser som majoritetsuppfattningar inom ekonomikåren:

- Privatiseringen av Arbetsförmedlingens matchningstjänster i januariavtalet 2019 trots avsaknad av empiriskt stöd för att det skulle öka effektiviteten.

- De sänkta drivmedelsskatterna och elprisstöden under 2022–23, som försvagade prissignalerna om behovet av hushållning.

- Den parlamentariska saldomålskommitténs avvisande 2024 av underskott i de offentliga finanserna, för att finansiera temporärt höga investeringar, trots forskningsstöd för att det senare kan vara motiverat.

- Politikernas omsvängning i år till att lånefinansiera permanent högre försvarsutgifter, vilket strider mot vedertagna forskningsslutsatser.
- Regeringens föreslagna matmomssänkning fastän samstämmiga studier visat att detta är ineffektiv fördelnings- och konjunkturpolitik.
- Den av regeringen föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgiften för unga, vilken enligt forskningen är ett dyrt sätt att skapa jobb.
- Den ensidiga ekonomiska satsningen på kärnkraft utan stöd av gediget utredningsarbete om lämplig energimix.
- Oviljan i nästan alla partier till en större skattereform baserad på de principer om neutralitet och likformighet som skatteforskningen betonar.

Ett nytt inslag tycks vara större partipolitisk enighet om att föra en annan politik än ekonomer rekommenderar. Exempel på det är elprisstöden, de sänkta drivmedelsskatterna, förändringarna i de finanspoliska målen samt senast den lägre matmomsen. Och det saknas politiskt stöd för återkommande ekonomförslag om högre beskattning av ägda bostäder.

Det är svårt att se någon annan förklaring till vad som förefaller vara en växande klyfta mellan politiker och ekonomer än att politiken alltmer styrs av valtaktik. Partierna lägger sig i många ekonomiska frågor allt närmare varandra för att anpassa sig till vad de tror är populärt hos väljarna.

Men väljarnas inställning präglas till stor del av den politiska argumentationen. Politikerna har därför också ett ansvar för att väljarna ska få relevant kunskap om konsekvenserna av olika handlingsalternativ. Till exempel skulle högre beskattning av ägda bostäder kunna betyda lägre skatt på arbete och därmed större inkomster i samhället som helhet. Om man vill kompensera hushållen för höjda matpriser kan det, i stället för genom sänkt matmoms, göras med generella skattesänkningar eller bidrag som håller uppe realinkomsterna men inte styr konsumtionen mot just livsmedel.

Kvaliteten på den politiska diskussionen om ekonomi har sjunkit. Jag rådde en gång mina tonårsbarn att följa sådana debatter för att lära sig mer om ekonomi. I dag vore det ett dåligt råd. Jag klarar själv inte längre av att följa en ekonomisk debatt mellan politiker. Den saknar i stort sett kunskapsvärde och har få likheter med de diskussioner som ekonomer för.

Partierna borde gemensamt försöka höja sin debattnivå. Det verkar finnas ett stort behov av någon form av "diskussionspolitiskt ramverk". Media skulle kunna bidra genom bättre sätt att organisera politiska debatter. Informationsvärde bör prioriteras framför underhållningsvärde. Det borde innebära mindre av rappa slagordsdueller och mer av krav på att politikerna diskuterar för- och nackdelar med olika förslag på ett sätt som också förhåller sig till forsknings- och andra expertunderlag.

Lars Calmfors